

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗОШ (НА МАТЕРІАЛІ КУРСУ “КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ”)

В связи с развитием дистанционных форм обучения возникает необходимость пересмотра методики обучения, модели деятельности и взаимодействия учителей и учеников. Проведенное экспериментальное исследование по внедрению элементов дистанционного обучения украинскому языку выявило ряд как содержательных, так и организационных его особенностей.

Ключевые слова: модель, технология, платформа, логика, методика, формирование.

With further development of distant forms of education, the necessity emerges to review instructional methods, as well, as models of activity and interaction between teachers and students. The experimental research on use of distant education for teaching of the Ukrainian language revealed a series of consequential and organizational peculiarities of such education.

Key words: model; technology; platform; logic; technique; formation.

Поява та активне розповсюдження дистанційних форм навчання є результатом інформаційних технологій та реакцією системи освіти багатьох країн на процеси глобалізації, що відбуваються у світі, на рух до інформаційного суспільства. Кібернетичний простір містить у собі величезний культурний та дидактичний потенціал, який вже використовується в навчанні у всьому світі. При цьому, одним із напрямків розвитку дистанційного навчання залишається створення та розробка нових методів і технологій навчання, що враховують особливості телекомунікаційного середовища спілкування. У зв'язку з цим переглядаються методики навчання, моделі діяльності та взаємодії вчителів та учнів. Постулюється, що на заміну попередній моделі

навчання повинна прийти нова модель, заснована на наступних положеннях: у центрі технології навчання – учень; суть технології – розвиток здатності до самонавчання; учні грають активну роль у навчанні; в основі навчальної діяльності – співробітництво.

Треба відмітити, що дистанційне навчання в практиці навчання мовам використовується не так широко, як у інших галузях знань. Так, якщо звернутися до досліджень, що проводилися останнім часом із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в шкільній освіті, то стає зрозуміло, що найчастіше предметним матеріалом виступали іноземні мови (англійська, французька). Так, вивчалися проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів засобами комп'ютерної техніки (на матеріалі викладання англійської мови) (Краснопольський В.Е., [1]), досліджувалася інформаційна технологія лексичної кваліметрії дидактичних засобів (на прикладі підручників англійської мови) (Прокопенко А.І., [2]), вивчалися умови ефективності мовних навчальних комп'ютерних систем на початковому етапі шкільного навчання (на матеріалі французької мови) (Цеомашко О.Л., [3]) тощо. Вивчення рідної мови із застосуванням ІКТ представлене роботою Гокуня О.О. [4], де досліджувалися психологічні особливості навчання школярів писемного мовлення із застосуванням комп'ютера. А втім, оптимальне використання ІКТ та мережевих ресурсів у навчальних цілях вимагає значної науково-дослідницької роботи, завдяки чому буде можливим визначити загальні та часткові принципи роботи, критерії відбору методичних засобів, прийомів навчання, інформаційне забезпечення тощо. Дослідження ж, що були б спрямовані на вивчення особливостей навчання української мови із залученням елементів дистанційного навчання у школі, на даний час відсутні.

З метою експериментального дослідження особливостей впровадження елементів дистанційного навчання у процес вивчення української мови у квітні 2005 року було розпочато пілотний курс з “Культури мовлення та ділової української мови” (у співавторстві з Сороко Н.В.) на базі навчальної платформи “Веб-клас ХІІІ” за адресою:

<http://dl.kpi.kharkov.ua/techn3/tu196/DEFAULT.ASP?ukr>, який проводився для учнів 10-го класу ЗОШ № 187 м. Києва. З 01 вересня 2005 року курс розпочав роботу зі зміненою назвою – “Ділова українська мова та культура спілкування” – за адресою <http://dl.kpi.kharkov.ua/techn3/tu209/DEFAULT.ASP?ukr>. Зміни відбулися як за змістовними та організаційними характеристиками (змінено навчальну програму, термін навчання, текстове наповнення тощо), так і за цільовою аудиторією (10-11 класи, ЗОШ № 187 м. Києва).

За результатами пілотної апробації можна відмітити наступні основні моменти:

1. Однією з найкращих форм використання ІКТ у процесі вивчення мови є навчальна платформа.

Дослідниками зазначається (див., напр., Воловик А.А. [5], Смольяннікова І.А. [6]), що технологічне забезпечення мовної освіти може бути представлене порталом/мікропорталом, закритою навчальною платформою та Інтернет-сайтом. Під завдання супроводу традиційного навчального процесу в школі було відібрано саме закриту навчальну платформу за наступними властивими їй характеристиками: поєднанням можливостей традиційного навчання (текстові матеріали, тести) із сучасними інформаційними технологіями, структурованістю, багатовимірністю, керованістю, можливістю розміщення навчальних матеріалів різного типу складності та малюнків, веденням обліку результатів навчання, здійсненням різних типів комунікації (пошта, форум, чат), персоніфікацією доступу (пароль) тощо. Переваги роботи з таким технологічним забезпеченням дозволяють:

- Захистити навчальний простір. Ресурси навчального курсу відкриті тільки для користувачів, доступ яким був дозволений адміністратором (викладачем, тьютором).
- Індивідуалізувати навчання за рахунок більшої гнучкості матеріалів, можливості побудови власного порядку вивчення матеріалів курсу (курс-меню) та формування власної стратегії опрацювання матеріалів.

- Опрацювати можливості різних засобів комунікації (асинхронні та синхронні).
- Інтенсифікувати особисту взаємодію учня із вчителем/тьютором за рахунок використання функції форуму.

2. Змістовне наповнення курсу залежить від логіки побудови навчальної платформи (у нашому випадку – навчальної платформи “Веб-клас ХІІІ”) та доступності в ній різноманітних сервісів (можливостей програми). Курс “Культура мовлення та українська ділова мова” забезпечено наступними можливостями:

- розміщення теоретичних матеріалів, що включають текст та зображення;
- активного використання бібліотеки та глосарію;
- інтеграції окремих елементів web-ресурсів та гіперпосилань;
- системою організації домашніх завдань та їх виконання в електронному вигляді,
- обміну інформацією за допомогою вбудованих у саму систему внутрішньокурсних пошти, форуму та чату (асинхронна та синхронна комунікація);
- тестового оцінювання знань учнів (тести знань, психологічні тести, анкетування тощо) у режимі on-line;
- побудови рейтингу успішності серед учнів за результатами виконання всіх видів діяльності;
- забезпечення зворотного зв'язку як всередині навчальної платформи, так і через зовнішню електронну пошту та список розсилок навчального курсу;
- отримання інформації, що дозволяє аналізувати ефективність курсу (статистика відвідувань, якість виконання тестових завдань, активність участі різними типами комунікативних засобів тощо).

3. Методика дистанційного супроводу традиційного навчального процесу передбачає реалізацію та розв'язання наступних дидактичних завдань:

- формування навичок роботи з текстом на матеріалах різного рівня складності у вигляді вмінь: сприймання інформації з екрану, перекодування візуального образу у вербальну систему, формування вміння оцінювати якість, здійснювати підбір/вибір/відбір інформації, аналізу повідомлення у широкому сенсі (контексті), орієнтації на розуміння прихованого сенсу інформації (інтерпретація прихованого, оцінка прихованого, прийняття особистісної позиції по відношенню до прихованого) (див. дослідження Якушиної Е.В.[7]);
- удосконалення навичок писемного мовлення індивідуально або в групі виконуючи завдання в різних епістолярних жанрах (відповіді на персональні електронні листи та участь в груповому обговоренні в списку розсилок курсу, есе, твори, творчі завдання тощо);
- удосконалення мовленнєвих комунікативних навичок у комп'ютерно-опосередкованій комунікації (КОК) (Розіна І.М. [8]), а саме вміння монологічного та діалогічного висловлювання на базі проблемного обговорення, групової співпраці та роботи над домашніми завданнями;
- поповнення свого словникового запасу, як активного, так і пасивного, лексику, що адекватно описує предметну галузь (функція глосарія в курсі);
- практики використання мовленнєвого етикету та культури мовлення у письмовій комунікації, доречного та адекватного застосування мовленнєвих формул;
- реалізацію пізнавального інтересу учнів за рахунок формування індивідуальних стратегій опрацювання інформації тощо.

4. Особливості методики викладання курсу при впровадженні елементів дистанційного навчання у традиційний шкільний курс української мови полягають у перегляді складених на сьогодні організаційних форм навчальної роботи: збільшення самостійної індивідуальної та групової роботи учнів, зменшення частки пояснювально-ілюстративного методу навчання, збільшення

об'єму практичних та творчих робіт пошукового та дослідницького характеру, впровадження активних (тренінгових) методів навчання.

5. Зміна підходу до підбору теоретичного та практичного матеріалу до занять: формування у викладача вміння розробляти якісні навчально-методичні матеріали (Скок Г.Б., Лигіна Н.І. [9]) із врахуванням основних цілей дистанційного навчання:

- стимулювання пізнавальної активності учнів за допомогою визначення цілей вивчення та використання матеріалу, а також залучення учнів до відбору, опрацювання та організації матеріалу;
- посилення навчальної мотивації, що досягається шляхом чіткого визначення цінностей та внутрішніх причин, що спонукають вчитися;
- розвиток здібностей і навичок навчання та самонавчання, що досягається розширенням та поглибленням навчальних технологій та прийомів.

6. Особлива потреба у запровадженні ІКТ саме в мовну освіту.

Треба зазначити, що, попри велику кількість позитивних моментів для вивчення рідної мови та мовлення засобами ІКТ, деякі дослідники (див., напр., Norman Holland, цит. за Олексенко М.М. [10]) відмічають тенденцію регресії поведінки, мови та мовлення людей, що використовують інтерактивні сервіси мережі Інтернет. У будь-якому випадку, мовленнєва діяльність в телекомунікаційному середовищі представляє собою гібрид усно-письмового мовлення, що містить ознаки публічного, діалогічного та монологічного мовлення (Войскунській О.Є. [11]). Таким чином, використання інтерактивного навчального середовища змінює не тільки структуру, але й характер традиційної комунікації.

У дослідженні Розіної І.М. [8] було розкрито наступні особливості писемної комунікації, як-от: використання неповних розмовних форм, некоректних граматичних конструкцій, хаотичність діалогу, емоційність, які призводять до непорозуміння. Таким чином, за необхідності розуміння

дистанційного співрозмовника виникає потреба опрацювати можливості, які більш властиві писемному мовленню та передбачають більш складну побудову фраз, редагування повідомлень, уточнення змісту незрозумілих слів, мовних оборотів, фразеологізмів, мовленнєвих формул тощо. Саме завдяки цьому власне використання можливостей ІКТ сприяє цілям навчання мови та мовлення.

7. Врахування психологічного потенціалу впровадження елементів дистанційного навчання:

- формування знань більш активного типу, побудованих за рахунок особистісної інтерактивної взаємодії вчитель-учень засобами ІКТ, на протигагу пасивному отриманню знань (Rogers D.L.[12]),
- напрацювання навичок самостійної пізнавальної діяльності,
- формування індивідуальних стратегій досягнення успіху та подолання труднощів тощо.

8. За результатами пілотної апробації курсу “Культура мовлення та українська ділова мова” можна сказати, що наявна потреба в:

- 1) створенні адекватної методики викладання дисциплін саме гуманітарного циклу для забезпечення високої результативності їх впровадження у навчальний процес для дистанційного супроводу,
- 2) впровадження комплексу заходів щодо формування більшої самостійності учнів та підвищення їх вмотивованості,
- 3) проведенні низки психологічних та педагогічних експериментів щодо з’ясування особливостей реалізації дистанційного навчання у шкільній освіті.

Список використаної літератури:

1. Краснопольский В.Э. Активизация учебно-познавательной деятельности учащихся средствами компьютерной техники (на материале преподавания

- английского языка): Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Луганский гос. педагогический ун-т им. Тараса Шевченко. — Луганск, 2000. — 203 с.
2. Прокопенко А.И. Информационная технология лексической квалиметрии дидактических средств (на примере учебников английского языка): Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Научно-технический центр электрофизической обработки НАН Украины. — Х., 1999. — 187 с.
3. Цеомашко О.Л. Условия эффективности языковых обучающих компьютерных систем на начальном этапе школьного обучения (на материале французского языка): Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Запорожский гос. ун-т. — Запорожье, 1997. — 179с.
4. Гокунь О.О. Психологічні особливості навчання школярів писемного мовлення із застосуванням комп'ютера: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. — К., 2001. — 18 с.
5. Воловик А.А. Знакомтесь, информационные технологии. — СПб.: БХВ-Петербург, 2002. — 352 с.
6. Смольяникова И.А. Ресурсы ИКТ как технологическая составляющая учебной среды для формирования иноязычной компетенции. <http://ito.edu.ru/2003/II/2/II-2-2196.html>
7. Якушина Е.В. Медиаобразование в сети Интернет. <http://ito.bitpro.ru/2000/III/1/117.html>
8. Розина И.Н. Компьютерно-опосредованная коммуникация в изучении английского языка. <http://ito.bitpro.ru/2000/III/1/18.html>
9. Скок Г.Б., Лыгина Н.И. Как спроектировать учебный процесс по курсу: Учебное пособие. Изд-во второе, перераб. и дополн. — М.: Педагогическое общество России, 2003. — 96 с. — С. 6.
- 10.Алексенко Н.Н. Психоаналитические аспекты поведения человека в киберпространстве // «Журнал практической психологии и психоанализа», № 3, 2000. <http://psynet.carfax.ru/texts/alekseenko.htm>
- 11.Войскунский А.Е. Речевая деятельность в ходе компьютерных конференций // Вопросы психологии, № 6, 1991, С. 142-147.

12.Rogers D.L. (2000) A Paradigm Shift: Technology Integration for Higher Education in the New Millennium. Educational Technology Review, Spring/Summer, 2000, No 13. 19-27, 33.